

DOI: 10.33663/0869-2491-2025-36-221-228

УДК 340 (091); 340.13; 340 (15); 342

І. В. МУЗИКА,

кандидат юридичних наук, доцент*

ORCID: 0000-0002-8822-6156

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ЧИННИК У КОНЦЕПЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В. ЛИПІНСЬКОГО В ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917–1921 рр.)

У статті досліджуються роль територіального чинника в теоретичній концепції українського державотворення В. Липинського в період української революції (1917–1921 рр.). Акцентується на концепції територіального патріотизму як складника націогенезу та необхідної умови формування української політичної нації.

Ключові слова: В'ячеслав Липинський, територія держави, територіалізм, територіальний патріотизм, правовий статус території української держави, українське державотворення.

Muzyka Iryna. Territorial factor in V. Lypynsky's concept of Ukrainian statehood during the Ukrainian revolution (1917–1921)

The article examines the role of the territorial factor in V. Lypynsky's theoretical concept of Ukrainian statehood during the Ukrainian revolution (1917–1921). The emphasis is on the concept of territorial patriotism as a component of nation-genesis and a necessary condition for the formation of a Ukrainian political nation.

Key words: *Vyacheslav Lypynsky, territory of the state, territorialism, territorial patriotism, legal status of the territory of the Ukrainian state, Ukrainian state formation.*

Актуальність теми. Одним із провідних завдань держави в умовах російської воєнної агресії є забезпечення збереження територіальної цілісності й непорушності державних кордонів. Дослідження ролі та значення територіального чинника в теоретичних концепціях становлення української незалежної суверенної держави набуває важливого значення, оскільки існує загроза втрати частини території сучасної української держави. Слід погодитися з думкою С. Фіцик, що актуальність концепції територіального патріотизму В. Липинського в сучасних умовах набуває яскравого підтвердження в захисті територіальної цілісності України на сході нашої держави, де у лави захисників стали не тільки етнічні українці, а й етнічні росіяни, кримські татари та представники інших національних груп, які мають українське громадянство та внутрішньо відчують себе патріотами України¹.

* *Muzyka Iryna, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Docent*

Огляд літератури за тематикою дослідження. Осмисленню досліджуваної проблеми сприяли праці П. Гай-Нижника, С. Гелея, В. Босого, Я. Дашкевича, М. Гордієнка, В. Кучабського, А. Мельника, М. Примуша, Ю. Терещенка, С. Фіцик (Граб), Б. Яроша та ін.

Постановка проблеми. Проблема територіального розмежування між УСРР і РСФРР, УСРР і Польщею та оформлення правового статусу території Української держави проходами українських політичних партій періоду української революції (1917–1921 рр.) розглядалася за різними критеріями. Засадничим для визначення території і кордонів української держави формально (де-юре) вважався етнічний критерій. Водночас ігнорувалася або применшувалася роль території – основної ознаки і невід’ємної складової суверенітету держави. Тому не втрачає актуальності теорія української державності політичного діяча, історика, історіософа, соціолога, публіциста, теоретика українського консерватизму В’ячеслава Липинського (1882–1931), в якій територія посідала таке ж важливе місце, як і етнічний критерій, з погляду на державу як насамперед територіальне утворення.

Метою дослідження є висвітлення ролі та значення територіального чинника в теоретичній концепції українського державотворення В. Липинського як складової націогенезу й становленні української незалежної суверенної держави в період української революції (1917–1921 рр.).

Виклад основного матеріалу. Ще напередодні Першої світової війни В. Липинський почав створювати власну концепцію українського державотворення, в якій територія розглядалася як його невіддільний складник. Зокрема, у «Меморіалі до Українського [Інформаційного] Комітету про наше становище супроти напруженої політичної ситуації в Європі» у грудні 1912 р. мислитель зазначав: «Українська Нація має право на вільне і незалежне національне та політичне життя на власній території»².

Згодом у своїй теорії державотворення, викладеній у фундаментальній праці «Листи до братів-хліборобів», В. Липинський наголошував на ролі території в процесі державотворення та на необхідності формування територіального патріотизму. «Територія, зазначав він, єсть одним з основних матеріальних чинників політики державної. ... Сама по собі територія в динамічно-політичній розумінню цього слова єсть ніщо. Можна мати прекрасну територію і ніколи не здобути на ній влади, не мати на ній своєї держави та не стати з нею ніколи нацією. Допіру свідомість своєї території і хотіння мати на ній свою окрему владу, свою окрему державу, перетворюють її в активну порушуючу політичну силу. З цієї свідомости і цього хотіння родиться патріотизм: любов до своєї землі, до своєї Батьківщини і до всіх, без виїмку, її мешканців. Патріотизм – свідомість своєї території, а не сама територія – лежить в основі буття і могутності держав»³.

Такий висновок політика базувався на критиці положень програмних документів і декларацій тодішніх українських політичних партій, у яких на початку революційних подій 1917–1921 рр. переважали ідеї федералізму або

автономізму в концепціях українського державотворення. Зокрема, у відозві Тимчасового українського революційного комітету, створеного у Петрограді 2 березня 1917 р., зазначалося: «Найповнішим висловом ідеї національного визволення є національно-державна самостійність, і лише створення власного суверенного державного організму може забезпечити як найширший культурний розвиток українського народу. В світлі цього ідеалу, як найближчий етап до нього, як практичне завдання сьогоднішнього дня, українська маса в Петрограді повинна виставити, ... лозунг перебудови Російської держави на федеративну демократичну республіку, з як найширшими правами окремих націй і спеціально з як найширшою національною територіяльною автономією України. Отже, широка національно-територіяльна автономія України – це практичний лозунг, під яким кличемо вас усвідомляти й організувати українську масу»⁴. У відозві Товариства українських поступовців (ТУП) від 8 (21) березня 1917 р. зазначалося: «Готуйтеся до всенародньої Установчої Ради, ... обстоюючи автономію рідного краю й вільний федеративний лад у державі»⁵. У квітні 1917 р. провела конференцію у Києві Українська соціал-демократична робітничка партія (УСДРП), на якій підтвердила програмну тезу про необхідність автономії України на основі переустрою Росії на федеративних засадах⁶.

Єдиною відповідною формою державного устрою Український національний з'їзд (конгрес), який відбувся 6–8 квітня 1917 р., вважав федеративну демократичну Республіку Російську з автономним статусом України⁷. IV з'їзд УСДРП у своїх програмних настановах обстоював тезу «національно-культурної автономії України у складі Російської федеративної республіки»⁸. Члени Української партії соціалістів-федералістів (УПСФ) уявляли Україну автономним штатом у складі Російської демократичної республіки, зі своїм сеймом, підпорядкованим Федеральній Раді. Фактично запропонована модель була однією з модифікацій унітарної держави з дещо розширеним місцевим самоврядуванням⁹.

Водночас V з'їзд УСДРП вже у середині травня 1918 р. на перше місце висунув вимогу самостійності України і завдання рішучої боротьби проти гасла федерації з Росією¹⁰. Українська партія соціалістів-революціонерів (УПСР) центральної течії фактично підтримала вимогу незалежності України на етнічних українських землях¹¹.

Українська демократично-хліборобська партія (УДХП), провідним ідеологом якої вважається В. Липинський, домагалась проголошення самостійності України ще у 1917 р. На II з'їзді партії (26–28 жовтня 1918 р.) делегати висловились проти федерації з Росією¹².

Зокрема, у Нарисі програми УДХП (13 серпня 1917 р.) В. Липинський, окреслюючи склад української території в межах етнографічних кордонів, зазначав: «Метою нашою єсть об'єднання в однім українським державнім організмі всіх тих земель наших, де тепер в межах австрійської і російської держав живе суцільною масою народ український, тобто: Галичини, Буковини

і українських повітів Угорщини в Австро-Угорщині та повітів губерній Холмської, Волинської, Подільської, Київської, Полтавської, Чернігівської, Херсонської, Катеринославської, Харківської, частини Таврії, Бесарабії і повітів сумежних губерній з українською людністю – в Росії. ... ми одмовляємося од союзу з російським народом ... новий союз народу українського з народом російським може бути союзом вільного з вільним і рівного з рівним, союзом двох рівноправних і рівновартних державностей, союзом во ім'я спільних інтересів двох суверенних народів. До часу, коли російський народ не стане на такому самому становищі і не признає за нами фактично права на повне національне само означення і повну національну волю, ми будемо боротися за зміцнення і розвиток українського суверенітету на українській землі»¹³.

Аналізуючи позиції провідних українських політичних партій стосовно значення території в українському державотворенні, В. Липинський наголошував: «У протилежність до патріотизму, сучасний демократичний націоналізм і сучасний соціалізм єсть поняттями і хотіннями нетериторіяльними. В їх основі лежить свідомість громади, а не території, почуття спільноти з людьми одної віри і чужого стану хоч-би і на чужій території, і ненависти до людей чужої віри і чужого стану, хоч-би і на своїй території. Сучасний соціалістичний Інтернаціонал і «національні меншости», по свому відношенню до держави і патріотизму, подібні до церковних інтернаціоналів і «релігійних меншостей» в часах великих європейських війн, викликаних реформацією»¹⁴. Отже, вони мали екстериторіальний і позадержавний характер щодо території перебування і діяльності.

Практичний політичний висновок з наведеного, зазначав В. Липинський, такий: «...коли хочемо мати державу, підставою якої єсть територія, то мусимо розвивати в собі патріотизм замість, як це ми робимо, всі сили скеровувати на розвиток соціалізму, або культурно-віроісповідного націоналізму»¹⁵. Цей висновок спонукав В. Липинського приділити увагу питанню формування політичної нації на основі територіального патріотизму. Зокрема, він стверджував: «нація – єдність духова – родиться завжди від держави – єдності територіально-політичної – а не навпаки»¹⁶.

Справедливими були висновки В. Липинського щодо результатів діяльності українських громадських організацій др. пол. XIX – початку XX ст. стосовно того, що Україна може слугувати класичним прикладом того, як «всякі екстериторіальні, однаково «націоналістичні» чи «інтернаціональні» ідеології, служать могутнім політичним знаряддям в руках націй метропольних – посідаючих вже свої власні держави – для удержування під своєю владою націй колоніяльних, не посідаючих власної держави. Такими екстериторіальними ідеологіями нації метропольні розлагають провідну верству націй колоніяльних. Вони не допускають до розвитку серед цієї верстви патріотизму, який-би її почуттям спільної території об'єднав, породив-би серед неї тери-

торіяльний сепаратизм, і в результаті довів до державного, а за ним і до національного відокремлення колонії»¹⁷.

Проте не можна погодитися з висновком В. Липинського, що «власне патріотизм серед мешканців України єсть і був завжди від віків незвичайно слабкий, натомість різні націоналізми і соціалізми єсть і були завжди страшно сильні. Наші предки – за нечисленними винятками – так само як і ми, не мали свідомости своєї території»¹⁸. Численні вітчизняні й іноземні документальні джерела часів існування козацької держави (Гетьманщини) свідчать про визначну роль козацької еліти у формуванні й юридичному оформленні території козацької держави, яка визнавалася з тих часів суб'єктом міжнародних відносин¹⁹.

Акцентуючи на головній ролі території у визначенні й реалізації політичних цілей рушійних політичних сил, В. Липинський наголошував, що метою політики є не сам рух, а реалізація, здійснення «політичних хотінь», зумовлюючих рух. Але хотіння можна ніколи не зреалізувати, наголошував він, якщо «крім сил духових – не уміти розрізняти і використовувати ті сили матеріальні, які лежать в основі політичної влади. ... Влада здобувається людьми для здійснення своїх хотінь, на окресленій території, серед живучого на цій території окресленого громадянства, при помочі такого чи іншого методу організації, од якого залежить та чи інша форма держави і закону і така чи інша форма існування нації. З оцими поняттями: територія, громадянство, держава, закон, нація має весь час діло всяка політика як умілість здобування та організації влади. І коли розмови про політику, та й сама політична акція, мають довести до якогось позитивного результату, то всі ці поняття мусять бути ясно окреслені і зрозумілі принаймні для тих, що спільно якусь політичну акцію хочуть вести»²⁰.

Чітке визначення й юридичне оформлення території держави, на думку В. Липинського, є головною засадою формування української політичної нації. Він наголошував: «З територіяльної: – політичної і патріотичної – форми національної свідомости може вирости Українська Держава і Українська Нація. З форми національної свідомости екстериторіяльної: – віроісповідної, культурної, станової, племіннорасової – можуть виростати на Українській Землі, як гриби по дощу, різні численні взаємно себе вирізуючі секти, але з ними не може бути ані Української Держави, ані Української Нації»²¹.

Зокрема, В. Липинський наводить приклад формування територіального патріотизму в Британії, який, на його думку, не мав у своїх основах нічого спільного з руйнуючими нації сучасними націоналізмами, але британці стали наймогутнішою в світі нацією. Він виріс з ідеології територіяльної, а не ідеології культурно-національної: зі свідомости спільної Землі-Батьківщини, а не зі свідомости спільної мови, віри тощо екстериторіяльних культурно-віроісповідних ознак²².

Також В. Липинський акцентував на основних цінностях тодішнього українського політикуму, у якого боротьба за владу підмінила основну мету виживання – збереження території та суверенітету держави²³. На жаль, ця проблема залишається актуальною і для сучасного українського політикуму.

Пророчими можна вважати думки В. Липинського щодо недалекого майбутнього України: «Наші «кресові польські пани», вигнані більшовицькою ордою з України і погибаючі на вулицях Варшави та в закамарках Польщі, і наші «пани малоросійські», яких прихильність до «єдиної і неділимий» теж не врятувала від цієї самої орди, хай будуть наукою для всіх будучих українських панів, що ні Москва, ні Польща захистом для них служити не можуть. Невласнодержавна – москвофільська чи полонофільська – політика «панських» консервативних елементів – тоб-то тих елементів, що в данім часі посідатимуть владу і більшу культурну та матеріяльну силу на Україні – в найкращому разі може довести тільки до того, що замість них самих будуть вирізани їх діти або внуки»²⁴.

Висновки. Отже, В. Липинський як один із творців самостійницького напрямку в українській політичній думці і практиці державотворення обстоював ідею створення української незалежної держави в межах етнографічних кордонів. У створеній ним концепції побудови української суверенної незалежної держави через формування української політичної нації В. Липинський надавав вирішального й головного значення територіальному чиннику (територіалізму та «територіальному патріотизму») порівняно з іншими чинниками (ідеологія, мова, культура, релігія тощо), необхідному для її функціонування та розвитку.

Проблеми визначення територіального чинника як одного з основних чинників становлення української держави в період української революції 1917–1921 рр., попри численні публікації науковців різних часів, залишаються гостро дискусійними через висвітлення переважно ідеологічного та формально-юридичного аспектів проблеми й потребують подальших досліджень через необхідність спростування спроб фальсифікації історії та маніпуляції фактами, які є засобами російської інформаційної війни проти України.

1. Фіщик С. О. Погляди В'ячеслава Липинського про державу і право: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2020. С. 193. 2. Липинський В. Меморіал до Українського [Інформаційного] Комітету про наше становище супроти напруженої політичної ситуації в Європі (Грудень 1912 р.). Особистий сайт П. Гай-Нижника. URL: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1912\(12\).lypynsky.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1912(12).lypynsky.php). 3. Липинський Вячеслав. Листи до братів-хліборобів: про ідею і організацію українського монархізму: писані 1919–1926 р. Wien: Buchdruckerei Carl Herrmann, 1926. С. 375. 4. Українська суспільно-політична думка в 20 столітті: Документи і матеріали. Т. 1. [Б. м.]: Сучасність, 1983. С. 256–257. 5. Там само. С. 258–259. 6. Багатопартійна українська держава на поч. ХХ ст.: програмні документи перших українських політичних партій. Київ: Пошук, 1992. С. 6. 7. Робітничая газета. 1917. 3 жовтня. 8. Там само. 1917. 6 квітня. 9. Багатопартійна українська держава ... С. 28–38. 10. Резолюції і постанови конгресу

УСДРП (травень 1918 р.). Київ [б. в.], 1918. С. 45. **11.** Христюк П. Замітки й матеріали до історії Української революції. 1917–1920 р.р. Ч. III. Віден: Український соціологічний інститут, 1921. С. 17–19. **12.** Див.: Шемет С. До історії Української Демократично-хліборобської Партії. Хліборобська Україна. Відень, 1920. 36. 1. С. 63–79. **13.** Липинський В. К. Нарис програми Української демократичної хліборобської партії. Вячеслав Липинський. Історико-політологічна спадщина і сучасна Україна: [Матеріали Міжнар. наук. конф., яка відбулася 2–6 червня 1992 року у Києві, Луцьку і Кременці з нагоди 110 роковин з дня народження вченого]. Студії; т. 1. Київ; Філадельфія: [б.в.], 1994. С. 258–259. **14.** Липинський Вячеслав. Листи до братів-хліборобів С. 376. **15.** Там само. **16.** Липинський В. Твори, архів, студії. Т. 6: Листи до братів-хліборобів: про ідею і організацію українського монархізму. Київ; Філадельфія: Східноєвропейський дослідний інститут ім. В. Липинського, 1973. С. 93. **17.** Липинський Вячеслав. Листи до братів-хліборобів ... С. 377. **18.** Там само. С. 376. **19.** Див.: Когут Зенон. Кордони України: територіальні візії козаків від гетьмана Богдана Хмельницького до гетьмана І. Самойловича. *Український історичний журнал*. 2011. № 3. С. 50–73. **20.** Липинський Вячеслав. Листи до братів-хліборобів ... С. 373–374. **21.** Там само. С. 416–417. **22.** Там само. С. 426. **23.** Там само. С. 427–429. **24.** Там само. С. 442–443.

References

1. Fitsyk S. O. Pohlyady V"yacheslava Lypyns'koho pro derzhavu i pravo: dys. ... kand. yur. nauk: 12.00.01. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Natsional'nyy universytet «L'vivs'ka politekhnika». L'viv, 2020. S. 193 (ukr). **2.** Lypyns'kyy V. Memorial'nyy yadrozlyv Ukrainy [Informatsiyne] Komitetu pro nashe stanovishche suproty napruzhenoyi politychnoyi sytuatsiyi v Yevropi (Hruden' 1912 r.). Osobystyy sayt P. Hay-Nyzhnyka [Elektronnyy resurs]. URL: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1912\(12\).lypynsky.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1912(12).lypynsky.php). (ukr). **3.** Lypyns'kyy Vyacheslav. Lysty do brativ-khliborobiv: pro ideyu i orhanizatsiyu ukrayins'koho monarkhizmu, pysani 1919–1926 r. Wien: Buchdruckerei Carl Herrmann, 1926. S. 375 (ukr). **4.** Ukrayins'ka suspil'no – politychna dumka v 20 stolitti: Dokumenty i materialy. T.1. [B. m.]: Suchasnist', 1983. S. 256–257. **5.** Там само. S. 258–259 (ukr). **6.** Bahatopartiynna ukrayins'ka derzhava na poch. XX st.: prohramni dokumenty pershykh ukrayins'kykh politychnykh partiy. Kyiv: Poshuk, 1992. S. 6. **7.** Robitnycha hazeta. 1917. 3 zhovtnya (ukr). **8.** Там само. 1917. April 6 (ukr). **9.** Bahatopartiynna ukrayins'ka derzhava ... S. 28–38. **10.** Rezolyutsiyi i postanovy konhresu USDRP (traven' 1918 r.). Kyiv [b.v.], 1918. S. 45 (ukr). **11.** Khrystyuk P. Zamitky y materialy do istoriyi Ukrayins'koyi revolyutsiyi. 1917–1920 rr. XVIII. Wien: Ukrayins'kyy sotsiolohichnyy instytut, 1921. S. 17–19 (ukr). **12.** Dyv.: Shemet S. Do istoriyi Ukrayins'koyi Demokratychno-khliborobs'koyi Partiyi. Khliborobs'ka Ukrayina. Viden', 1920. Zb.1. S. 63–79 (ukr). **13.** Lypyns'kyy V. K. Narys prohramy Ukrayins'koyi demokratychnoyi khliborobs'koyi partiyi. V'yacheslav Lypyns'kyy. Istoryko-politolohichna spadshchyna i suchasna Ukrayina: [Materialy Mizhnar. nauk. CONF., yaka vidbulasya 2–6 chervnya 1992 roku u Kyjevi, Luts'ku i Krementsi z nahody 110 rokoyv z dnya narodzhennya vchenoho]. Studiyi; t. 1. Kyiv; Filadel'fiya: [b.v.], 1994. S. 258–259 (ukr). **14.** Lypyns'kyy Vyacheslav. Lysty do brativ-khliborobiv S. 376. (ukr). **15.** Там само (ukr). **16.** Lypyns'kyy V. Tvory, arkhiv, studiyi. T. 6. Lysty do brativ-khliborobiv: pro ideyu i organizatsiyu ukrayins'koho monarkhizmu. Kyiv; Filadel'fiya: Skhidnoyevropeys'kyy doslidnyy instytut im. V. Lypyns'koho, 1973. S. 93 (ukr). **17.** Lypyns'kyy Vyacheslav. Lysty do brativ-khliborobiv ... S. 377 (ukr). **18.** Там само. S. 376 (ukr). **19.** Dyv.: Kohut Zenon. Kordony Ukrainy: terytorial'ni viziyi kozakiv vid het'mana Borhdana Khmel'nyts'koho do het'mana I. Samoylovycha. Ukrayins'kyy istorychnyy zhurnal. 2011. № 3. S. 50–73 (ukr). **20.** Lypyns'kyy Vyacheslav. Lysty do brativ-khliborobiv ... S. 373–374 (ukr). **21.** Там само. S. 416–417

(ukr). 22. Tam samo. S. 426 (ukr). 23. Tam samo. S. 427 – 429. 24. Tam samo. S. 442–443 (ukr).

Muzyka Iryna. Territorial factor in V. Lypynsky's concept of Ukrainian statehood during the Ukrainian revolution (1917–1921)

Introduction. *The study of the role and significance of the territorial factor in theoretical concepts of the formation of a Ukrainian independent sovereign state is of great importance, since there is a threat of losing part of the territory of the modern Ukrainian state.*

Results. *The ethnic criterion was formally (de jure) considered fundamental for determining the territory and borders of the Ukrainian state during the period of the Ukrainian revolution (1917–1921). At the same time, the role of territory – the main feature and integral component of the sovereignty of the state – was ignored or downplayed. Therefore, the theory of Ukrainian statehood of the political figure, historian, historiographer, sociologist, publicist, and theorist of Ukrainian conservatism Vyacheslav Lypynsky (1882–1931) does not lose its relevance, in which the territory occupied the same important place as the ethnic criterion, from the point of view of the state, primarily as a territorial entity.*

Even before the First World War, V. Lypynsky began to create a powerful concept of Ukrainian state, in which territory was seen as an an integral part of state building. In his theory of power creation, contributions from the fundamental process «Letters to the Brothers-Growers», V. Lipinsky spoke about the role of territory in the process of power creation and the need for the formation of territorial patriotism. V. Lipinsky noted that patriotism is awareness of one's territory, and not the territory itself, lies at the heart of the existence and power of states.

This conclusion was based on criticism of the provisions of program documents and declarations of the Ukrainian political parties of that time, in which at the beginning of the revolutionary events of 1917–1921 the ideas of federalism or autonomism prevailed in the concepts of Ukrainian statehood. V. Lypynsky, outline the composition of the Ukrainian territory within ethnographic borders.

A clear definition and legal registration of the territory of the state, according to V. Lypynsky, is the main principle of the formation of the Ukrainian political nation. V. Lypynsky also focuses on the main values of the Ukrainian political community of that time, in which the struggle for power replaced the main goal of survival – the preservation of the territory and sovereignty of the state.

Conclusions. *V. Lypynsky, as one of the creators of the independence movement in Ukrainian political thought and practice of state-building, defended the idea of creating an independent Ukrainian state within ethnographic borders. In the concept he created of building a sovereign independent Ukrainian state through the formation of a Ukrainian political nation, V. Lypynsky attached decisive and primary importance to the territorial factor (territorialism and «territorial patriotism») compared to other factors (ideology, language, culture, religion, etc.), necessary for its functioning and development.*

Key words: *Vyacheslav Lypynsky, territory of the state, territorialism, territorial patriotism, legal status of the territory of the Ukrainian state, Ukrainian state formation.*